

Svenska läkarstudenter i utlandet

Enkätundersökning våren 2005

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är en *Lägesbeskrivning*. Det innebär att den innehåller redovisning och analys av kartläggningar och andra former av uppföljning av lagstiftning, verksamheter, resurser mm som kommuner, landsting och enskilda huvudmän bedriver inom hälso- och sjukvård, socialtjänst, hälso-skydd och smittskydd. Den kan utgöra underlag för myndighetens ställningstaganden och ingå som en del i större uppföljningar och utvärderingar av t.ex. reformer och fördelning av stimulansmedel. Socialstyrelsen svarar för innehåll och slutsatser.

Förord

Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att fortlöpande ta fram underlag för att bedöma hälso- och sjukvårdens tillgång och efterfrågan på hälso- och sjukvårdspersonal. Detta arbete sker inom ramen för Nationella planeringsstödet, NPS vid Socialstyrelsens hälso- och sjukvårdsavdelning. Denna rapport är en del i NPSs löpande bevakning av arbetsmarknad och utbildning.

Rapporten har utarbetats av Johan Frisack, Hans Schwartz och Klas Öberg vid hälso- och sjukvårdsavdelningen och Per-Erik Engström vid informationsavdelningen har deltagit i arbetet. Rapporten har diskuterats med NPSs kontaktgrupp för hälso- och sjukvård som består av representanter från Sveriges kommuner och landsting, Sveriges läkarförbund, Vårdförbundet, och Högskoleverket.

Bo Lindblom
Avdelningschef
Hälso- och sjukvårdsavdelningen

Innehåll

Förord	3
Svenska läkarstudenter i utlandet	7
Syfte	7
Bakgrund	7
Redovisning	10
Tillvägagångssätt	10
Metodproblem	10
Enkäten	10
Utbildningsstart och examen	11
Tjänstgöring i Sverige	12
Aktivt sökande till svenskt universitet	14
Ytterligare synpunkter	14
Avslutande kommentarer	15
Referenser	16

Svenska läkarstudenter i utlandet

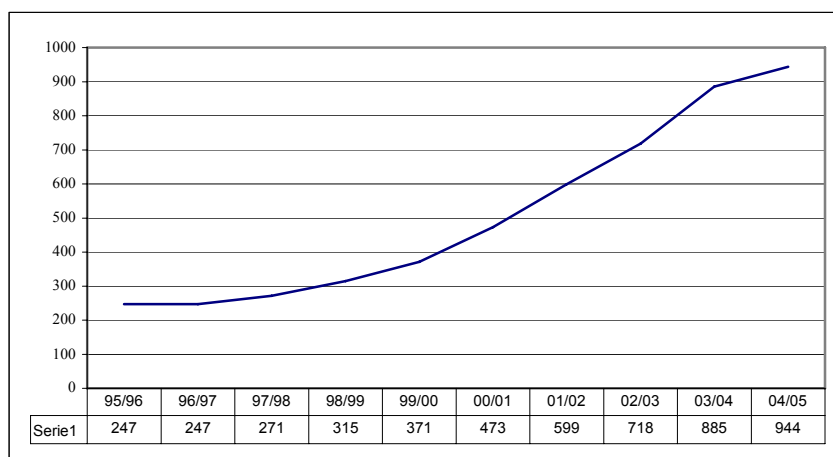
Syfte

Sedan början av 1990-talet har antalet svenskar som studerar till läkare vid utländska lärosäten ökat för varje år. Det har varit en gängse uppfattning att många av dessa studenter planerar att återvända till Sverige efter examen för att arbeta inom den svenska hälso- och sjukvården. För att få en bättre bild av den framtida tillgången på läkare i Sverige har Socialstyrelsen inom ramen för nationella planeringsstödet, NPS, genomfört en enkätundersökning till samtliga svenskar som under våren 2005, enligt CSN, studerade till läkare vid ett utländskt universitet.

Bakgrund

Att studera utomlands en del eller hela sin studietid har blivit allt mer populärt bland svenska studenter. Centrala Studiestödsnämnden, CSN, har sedan 1989 beviljat studiemedel för studier utomlands vilket lett till en kraftig ökning av antalet svenskar som studerar hela eller delar av sin utbildning utomlands. Sammanlagt studerade över 27 000 svenskar vid utländska universitet eller högskolor under läsåret 2003/2004. Anledningen till det ökade antalet individer som studerar utomlands är enligt Högskoleverket främst de ändrade reglerna för studiemedel. En ökad internationalisering och bättre information torde också vara bidragande orsaker till att många svenska studenter söker sig utomlands under hela eller delar av sin studietid (Högskoleverket 2004).

Antalet svenskar som studerar till läkare vid utländska universitet har ökat markant sedan mitten på 1990-talet. Förutom redan nämnda drivkrafter är de höga antagningskriterierna till läkarutbildningen vid de svenska universiteten och den, genom läkardirektivet (1993/16/EEG), förenklade legitimeringsprocessen av utländskt utbildade läkare troliga orsaker till att andelen svenska läkarstudenter i utlandet har ökat.



Figur 1. Antal svenskar som studerar till läkare utomlands med studiemedel från CSN.

Källa: Centrala Studiestödsnämnden (CSN)

Vårterminen 2005 var det fem behöriga sökande per plats till läkarutbildningen vid svenska universitet (VHS, 2005). Det stora antalet sökande gjorde att antagningspoängen var mycket höga. Siffrorna för vårterminen 2005 är på inget sätt exceptionella utan ligger på samma nivå som de senaste terminernas kriterier.

Tabell 1. Lägsta antagningspoäng för läkarutbildningen våren 2005

	Antal	Gymnasie-	Folkhögsko-	Hög-	Högskoleprov
Universitet	Antagna	betyg	lembetyg	skole-	och arbetslivs-
		Poäng	Poäng	prov	erfarenhet
				Poäng	Poäng
Karolinska inst.	132	20	4	2	2,4
Linköpings univ.	70	20	4	1,9	2,1
Umeå univ.	79	20	4	IU	IU
Uppsala univ.	83	20	4	2	2,2
Lunds univ.	87	20	4	2	2,2
Göteborgs univ.	87	20	4	2	2,2

Källa: Verket för högskolestudier (VHS)

Många av de svenskar som söker sig utomlands har inte så höga betyg som krävs för att börja läsa medicin vid svenska universitet. Däremot har de tillräckligt höga betyg för att bli antagna till läkarutbildningen vid ett utländskt universitet. Detta, i kombination med en kraftig utökning av antalet platser på läkarutbildningen i många europeiska länder, har varit en av anledningarna till det stora antalet svenskar som idag studerar i exempelvis Danmark. Under de senaste åren har även antalet svenskar som studerar på engelskspråkiga utbildningar i främst Polen och Ungern ökat markant. Antagningsproceduren till dessa universitet sker oftast genom skriftliga prov i naturvetenskapliga ämnen. Många länder har också olika former av ansökningsförfaranden där betyg kombineras med antingen intervjuer och/eller kunskapsprov.

Studenter som påbörjar sina studier utomlands har ofta förhoppningar om att kunna byta till ett svenskt universitet under utbildningen. De svenska medicinska fakulteterna hade tidigare en gemensam organisation för överflyttningar. Denna organisation finns dock inte längre kvar då vakanta platser är mycket sällsynta vid den svenska läkarutbildningen.

De svenskar som avslutat sin utbildning utomlands kan efter legitimering i utbildningslandet ansöka om svensk legitimation. Detta förfarande skiljer sig åt beroende på i vilket land som utbildningen genomförts. Samtliga länder inom EU/ESS samt Schweiz har inom ramen för läkardirektivet (1993/16/EEG) enats om att utbildning som leder fram till läkarlegitimation skall vara minst sexårig för att en legitimerad läkare skall kunna söka läkarlegitimation i samtliga EU/ESS-länder. Utformningen av utbildningen är dock en nationell angelägenhet. Exempelvis har man i Sverige en 5,5 år lång utbildning som sedan måste kompletteras med allmäntjänstgöring (AT) för att ge läkarlegitimation. Ett flertal andra europeiska länder¹ har också AT eller motsvarande som krav för legitimation. Läkare som utbildats i dessa länder kan, om de är behöriga, söka utlysta AT-tjänster i Sverige. På motsvarande sätt kan studenter vid svenska universitet välja att söka AT (eller motsvarande) i något av de europeiska länder som har sådan.

Studenter i länder inom EU/ESS som inte har motsvarande AT som en fristående del av utbildningen, exempelvis Ungern, får sin läkarlegitimation i samband med examen från universitetet och kan därefter ansöka om svensk legitimation hos Socialstyrelsen.

Studenter som fått läkarlegitimation efter studier i ett land utanför EU/ESS måste inledningsvis lära sig svenska och därefter genomgå ett medicinskt kunskapstest. Om de klarar detta test genomförs en kompletterande praktisk utbildning, vilken är att jämföra med AT. Dessutom skall den sökande genomgå utbildning i svensk författningskunskap innan svensk läkarlegitimation kan utfärdas (Socialstyrelsen, Sveriges Läkarförbund).

¹ Danmark, Finland, Italien, Irland, Island, Litauen, Norge, Polen och Storbritannien har motsvarande AT som del i utbildningen.

Redovisning

Tillvägagångssätt

Socialstyrelsen tog under våren 2005 kontakt med Centrala Studiestödsnämnden, CSN, för att få namn och kontaktuppgifter till samtliga svenskar som under vårterminen 2005 erhöll studiestöd för studier i de av CSN klassade utbildningarna *medicine and surgery* eller *surgery and medicine* vid utländskt lärosäte. Enkät, följebrev och svarskuvert skickades ut till samtliga 944 kontakter i början av april 2005. Enkäten var försedd med löpnummer för att göra det möjligt att skicka påminnelsebrev. Ett sådant skickades ut i mitten av maj månad. Socialstyrelsen har kodat samtliga enkätsvar för att deskriptivt kunna redovisa resultaten av de inkomna svaren.

Metodproblem

Genom det tillvägagångssätt som används har Socialstyrelsens sannolikt nått det stora flertalet svenskar som studerar till läkare utomlands. Dock saknas kontaktuppgifter för de studenter som inte erhåller studiestöd från CSN. Storleken på denna grupp är svårt att uppskatta.

När det gäller de inkomna svaren bör påpekas att frågorna om yrkesplaner ligger långt fram i tiden för många respondenter. Under tidsrymden från enkätsvar till examen kan mycket hända som påverkar den enskilda respondentens framtida yrkesval.

Enkäten

I slutet av juli månad hade 654 enkätsvar inkommit. Av dessa var det tre respondenter som avslutat sina utlandsstudier och nu läste till läkare i Sverige eller endast läste delar av sin utbildning utomlands inom ramen för ett utbytesprogram. Dessutom hade 73 stycken utskick kommit åter med felaktig adress. Det totala bortfallet för undersökningen blir därmed 217^2 enkäter vilket motsvarar knappt 23 procent av populationen. Bortfallet är förhållandevis lågt i jämförelse med liknande enkätstudier. Svarsfrekvensen per land kan endast uppskattas då många studenter uppgivit en adress i Sverige. En jämförelse med CSNs siffror över utlandsstudenter för läsåret 03/04 visar att svarsfrekvensen är relativt jämt fördelad mellan olika länder. Generellt sett har det varit en något lägre svarsfrekvens från studenter i länder utanför Europa. Drygt 64 procent av respondenterna är kvinnor då 417 kvinnor, 231 män och en kön okänd har svarat på enkäten. Fördelning stämmer väl överens med könsfördelningen för samtliga kontakter som erhöll enkäten. Könsfördelningen skiljer sig dock mellan de olika länderna. Exempelvis är nästan tre fjärdedelar av respondenterna som studerar i Danmark kvinnor, medan könsfördelningen bland respondenterna från Polen är nästan jämt

² $944 - (654 + 73) = 217$

fördelad mellan könen. Respondenternas genomsnittålder var 23,8 år och medianåldern 23 år.

Tabell 2 Svarsfördelning för enkät

Danmark	322	Rumänien	13
Polen	95	Serbien	7
Ungern	49	USA	5
Storbritannien	34	Sverige/Erasmus	3
Tyskland	27	Övriga	42
Ryssland	23	Returer	73
Norge	17	Bortfall	217
Tjeckien	17	Summa:	944

Kodningen av enkäterna har försvårats då de ibland varit ofullständigt ifyllda. I de fall studieland har saknats, har enkäten räknas in i gruppen *Övriga*. När månad och år för utbildningsstart och/eller examen saknats har, om någon av de två frågorna besvarats, detta kodats som att utbildningen påbörjades eller examen kommer att ske sex år från det angivna datumet. Om båda uppgifterna saknats har utbildningsstart satts till 2005 och examen till 2011. Om frågorna om allmäntjänstgöring (AT) och specialisttjänstgöring (ST) har lämnats obesvarade eller om respondenten fyllt i båda svarsrutorna har detta kodats som *inget svar/vet ej*. Detta för att många respondenter har angivit det som förklaring till sitt tillvägagångssätt. När frågan om eventuell ansökan till läkarutbildningen vid svenskt universitet inte besvarats har detta kodats som *Nej*.

Utbildningsstart och examen

Som tidigare nämnts har antalet svenskar som studerar till läkare vid utländska universitet ökat markant under de senaste åren. Detta framgår också tydligt av de inkomna svaren. Av de 651 respondenterna som uppgivit att de studerar permanent vid utländskt universitet har merparten inlett sina studier efter 2001. Svaren tyder också på att andelen studenter vid utomnordiska lärosäten ökat under de senaste åren. Polen och Ungern är de två länder som vid sidan av Danmark utbildar flest svenska läkarstudenter.

Tabell 3 Utbildningsstart fördelar på land och år

Land/Utbildningsstart	1999<	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Totalt
Danmark	19	35	38	63	60	61	46	322
Polen	3	6	7	11	13	54	1	95
Ungern	1	3	4	7	14	20	0	49
Storbritannien	3	2	6	6	12	7	0	36
Tyskland	3	7	2	5	6	4	0	27
Ryssland	2	8	6	4	1	2	0	23
Tjeckien	3	4	1	2	1	6	0	17
Norge	1	2	6	2	3	2	1	17
Övriga	9	11	6	4	12	21	2	65
Totalt	44	78	76	104	122	177	50	651

Observera att siffrorna för 2005 är mycket låga på grund av att många universitet endast har utbildningsstart på höstterminen.

Planerat år för examen fördelar sig enligt följande:

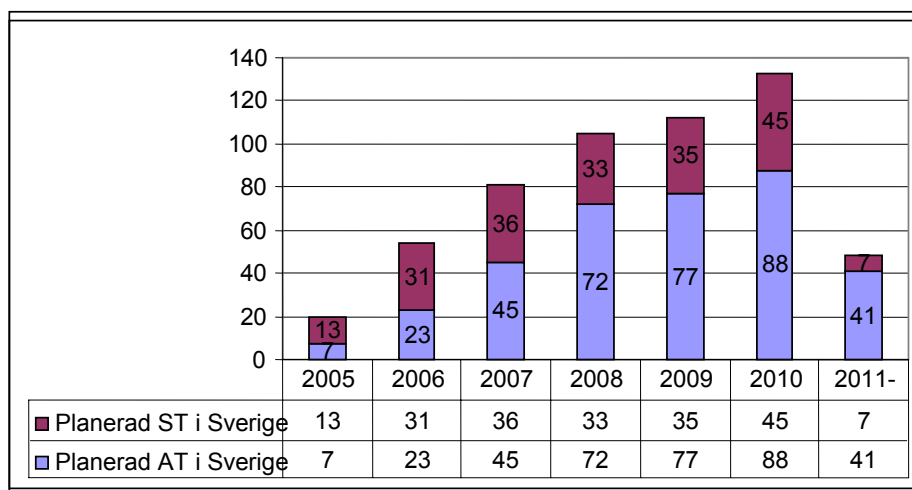
Tabell 4 Planerad examen fördelat på år

Ar för planerad examen	Antal
2005	29
2006	62
2007	87
2008	123
2009	132
2010	162
2011-	56
Totalt	651

Uppgifterna om examen pekar på att den genomsnittliga utbildningstiden för respondenterna ligger på lite drygt sex år.

Tjänstgöring i Sverige

Många av respondenterna uppger att de planerar att återvända till Sverige. Även bland studenter i länder där allmäntjänstgöring (AT) ingår som en del i utbildningen är det vanligt att studenten planerar att genomföra denna del av utbildningen i Sverige. Studenter som erhållit sin legitimation i studielandet kan efter erhållen svensk legitimation söka specialisttjänstgöring (ST) inom den svenska hälso- och sjukvården. Av respondenterna uppger 553 att de planerar att söka antingen ST, AT eller båda dessa i Sverige efter att de avslutat sina studier utomlands. Viljan att söka arbete inom den svenska hälso- och sjukvården skiljer sig till viss del mellan länderna. Nästan samtliga studenter i Polen, Ungern, Ryssland och Tjeckien vill återvända till Sverige, medan ungefär åtta av tio respondenter från Danmark och Storbritannien planerar att göra det samma. Endast en liten del av de respondenter som studerar utanför Europa planerar att arbeta inom den svenska hälso- och sjukvården.



Figur 2 Antal studenter som planerar att arbeta inom den svenska hälso- och sjukvården fördelat på utbildningstyp och år.

Respondenterna är bara räknade en gång. En stor del av dem som är kodade som "Planerad AT i Sverige" planerar också att söka ST i Sverige efter avslutad AT.

Respondenterna hade också möjligheten att uttrycka i vilken del av landet de helst skulle vilja arbeta. Svaren har kodats efter de sex sjukvårdsregionerna. I många fall har dock respondenten uppgivit fler än en region som tänkbar framtida arbetsplats. Siffrorna skall dock betraktas med viss försiktighet, speciellt för de senare åren, då många respondenter uttryckt osäkerhet om sina framtidsplaner. Likväl är det tydligt att det stora flertalet av respondenterna helst vill arbeta i Stockholmsregionen, Västra Götalandsregionen eller södra sjukvårdsregionen.

Tabell 5 Önskad arbetsplats fördelat på region och examensår

Region/År	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011-	(Total)
Södra regionen	5	13	18	33	28	31	9	137
Stockholm	5	14	18	13	22	32	12	116
Västra Götaland	2	9	9	9	18	22	8	76
Uppsala/Örebro	2	0	4	9	3	5	1	24
Norra regionen	2	2	2	3	4	6	0	19
Sydöstra regionen	0	2	0	7	4	4	1	18
Södra regionen eller Västra Götaland	0	1	6	5	4	4	2	22
Stockholm eller Södra regionen	0	1	1	2	9	2	3	18
Stockholm eller Västra Götaland	0	1	1	5	4	5	1	17
Stockholm eller Uppsala/Örebro	2	3	2	1	2	3	1	14
Övriga kombinationer	2	5	4	6	5	9	3	34
Ej svar	0	3	16	12	9	10	7	57
Totalt	20	54	81	105	112	133	48	553

Socialstyrelsen har i enkäten sett en tendens till att de respondenter som studerar i Danmark i större utsträckning än övriga respondenter önskar att arbeta i södra sjukvårdsregionen. Några övriga mönster har inte gått att fastställa.

Aktivt sökande till svenskt universitet

Totalt svarar 157 respondenter att de aktivt söker plats vid ett svenskt universitet. Därtill kan också läggas ett stort antal respondenter som uppgivit att de tidigare ansökt om att få fortsätta sin utbildning i Sverige.

Ytterligare synpunkter

Många respondenter utnyttjade möjligheten att uttrycka ytterligare synpunkter i ett öppet svarsalternativ. De mest frekvent förekommande synpunkterna gäller antagningen till den svenska läkarutbildningen som av många respondenter uppfattade som rigid och endast fokuserad på betyg. Fler alternativa antagningsformer så som kunskapstest och intervjuer efterfrågas. Många respondenter förespråkar också fler studieplatser i Sverige. Flera respondenter riktar också kritik mot svenska regeringen och myndigheter för att Sverige ”räknar med oss utlandsstudenter trots att de inte vill bekosta vår utbildning”. Att det inte kommer att finnas arbetstillfällen när de söker jobb i Sverige samt att de kommer att behandlas sämre på arbetsmarknaden jämfört med läkarstudenter från svenska universitet oroar också. Många respondenter efterfrågar också tydligare och framför allt mer information från svenska myndigheter och organisationer när det gäller regler för allmän-tjänstgöring (AT), legitimeringsprocessen och underläkarvikariat när man studerat utomlands. Avslutningsvis är också många studenter oroliga för att studiemedlen inte kommer att räcka hela utbildningen, en oro som också delas av många läkarstudenter i Sverige (Appendix 2/2005)

Avslutande kommentarer

Det är tydligt att många av de svenskar som idag läser till läkare vid utländskt universitet planerar att återvända till Sverige efter utbildningen. Jämfört med de utländskt utbildade läkare som tidigare immigrerat till Sverige kommer utlandssvenskarna att skilja sig i ett par avseenden. Huvuddelen av respondenterna kommer att behöva en utbildningsinsats i form av AT och/eller ST för att erhålla antingen läkarlegitimation och/eller specialistbevis. Detta kan jämföras med att ungefär hälften av de läkare som immigrerat till Sverige under de senaste tjugo åren redan varit färdiga specialister. Samtidigt kommer de kulturella och språkliga hindren självfallet att vara mindre för den undersökta gruppen jämfört med många av de utländskt födda och utländskt utbildade läkare som kommit till den svenska hälso- och sjukvården under de senaste åren. Vidare finns det bland många utlandsstudenter dålig kännedom om vilka regler som gäller för legitimering och tjänstgöring då de återvänder till Sverige. Fortsatt och förbättrad information från berörda organisationer är därför önskvärd.

Undersökningsresultatet kommer att ligga till grund för Socialstyrelsens fortsatta arbete i att bedöma den framtida läkartillgången i Sverige.

Referenser

Högskoleverket 2004 Årsrapport 2004

Socialstyrelsen NPS årsrapport 2005

Appendix nummer 2 2005-

Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se

Svenska läkarförbundets webbplats: www.slf.se

Sänds till Socialstyrelsen i bifogat svarskuvert

Kön

☐

Man

☐

Kvinna

Ålder

år

Vilket land studerar du i

OBS! Om du endast läser en del av din utbildning utomlands inom ramen för Erasmus eller annat utbytesprogram, vänligen fyll även i vilket svenskt universitet du vanligtvis studerar vid.

Svenskt universitet (motsv.)

Månad och år för start för läkarutbildning

Planerad månad och år för läkarexamen

Om du läser i ett land som har allmäntjänstgöring (AT) inom ramen för utbildningen¹, planerar du då att ansöka om att genomföra denna i Sverige?

☐

Ja

☐

Nej

Om ja, ange år

Planerar du att söka Specialisttjänstgöring (ST) i Sverige då du erhållit din läkarlegitimation?

☐

Ja

☐

Nej

Om ja, ange år

Om du svarat ja på någon av ovanstående frågor, var i Sverige vill du helst arbeta när du kommer åter till Sverige?

Söker du aktivt plats vid läkarutbildningen vid ett svenskt universitet?

☐

Ja

☐

Nej

Plats för synpunkter

Tack för din medverkan!

¹ De nordiska länderna, Polen, Litauen, Österrike, Storbritannien och Irland har AT-tjänstgöring som del i utbildningen.